

Pertratgs sut gl' "Ischi"

Autor(en): **Brugger, Giusep Alois**

Objektyp: **Article**

Zeitschrift: **Igl Ischi : organ della Romania (Societat de Students Romontschs)**

Band (Jahr): **19 (1924)**

PDF erstellt am: **25.06.2024**

Persistenter Link: <https://doi.org/10.5169/seals-882109>

Nutzungsbedingungen

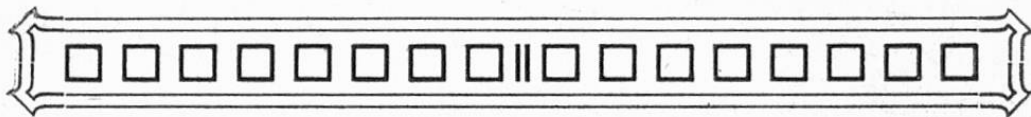
Die ETH-Bibliothek ist Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Inhalten der Zeitschriften. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern.

Die auf der Plattform e-periodica veröffentlichten Dokumente stehen für nicht-kommerzielle Zwecke in Lehre und Forschung sowie für die private Nutzung frei zur Verfügung. Einzelne Dateien oder Ausdrucke aus diesem Angebot können zusammen mit diesen Nutzungsbedingungen und den korrekten Herkunftsbezeichnungen weitergegeben werden.

Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. Die systematische Speicherung von Teilen des elektronischen Angebots auf anderen Servern bedarf ebenfalls des schriftlichen Einverständnisses der Rechteinhaber.

Haftungsausschluss

Alle Angaben erfolgen ohne Gewähr für Vollständigkeit oder Richtigkeit. Es wird keine Haftung übernommen für Schäden durch die Verwendung von Informationen aus diesem Online-Angebot oder durch das Fehlen von Informationen. Dies gilt auch für Inhalte Dritter, die über dieses Angebot zugänglich sind.

Pertratgs sut gl' „Ischi“.

Da Giusep Alois Brugger.

Entras lur «Ligia Grischa» han nos babuns tschentau lur caussas principalmein en fatgs giuridics sin in niev fundament. Ils deputai dils differents cumins sursilvans seredunai 1424 a Trun sut gl' ischi han bein buca pudiu ver ordavon il ventireivel svilupp, che vegness a prender lur fundaziun, mo nus lur affons de tschun tschantaners havein raschun de far fiasta gronda, pertgei nus survesein oz ina liunga, biala historia della Ligia grischa. Gest els davos onns d' uiara havein nus giu pli che mai caschun de sentir, tgei ventira ei stada per nus la Ligia grischa e las autras, che ein sin quella suondadas e han a nus manteniu ils custeivels beins della paisch. Nies pievel vegn per tal motiv quella ga pli che mai esser inclinaus de celebrar la fiasta centenara cun legherment. Per aschiditg «sco cuolms e vals stattan» havevan nos pardavonts engirau a Trun ded esser e restar «buns e fideivels confederai», nos cuolms stattan aunc ferm sidretg suenter 500 onns ed era la ligia stat.

Nos pardavonts han a Trun vuliu, ch' ei seigi ella tiara ded anflar giustia per in e scadin «niebel e nunniebel avon dretg e buca cul pugn», els

han vuliu mantener lur dretgs e libertads e nus engraziein alla divina Providentscha, che nus pudein da quei tut era aunc oz selegrar, schegie che bia ei semidau en quels 5 tschentaners e buca tut per meglier, schegie che terriblas tempiastas han en quei liung temps rebattiu en nos cuolms e tras quels, patertgeien mo vid las burasclas stgiras caschunadas tras la schinumnada reformaziun e la revoluziun de pli tard, e con savens pussonzas vischinontas grondas e fermas han vuliu sepatronir de nos cuolms per pas e repas. Havess igl um grischun giu venal sia tiara, ella fuss daditg vendida.

Sentiment per justia ed independenza han menau ensemen nos pardavonts sut gl'ischi a Trun e quei, ch'ei tier quella ligia il pli remarcabel, signurs e purs ensemen. Gl'ei buca stau ina ligia encunter castellans sco quella sil Rütli, a Trun ein supra-stonts e subdits seuni per dar e mantener «a mingin siu dretg». Il pievel vuleva mantener sias veglias libertads, ch'el gudeva en sias montognas allontanaus da potentats memia pussents, sco il camutsch sin la pézza resta libers perquei ch'el drova buca viver damaneivel dil carstgaun. Ils signurs della Ligia grischa da lur vart han era documentau a Trun senn per l' independenza ed han preferiu de seunir cun lur pievel per buca daventar vasalls ded in pli pussent, ed era senn per justia vulend far ina fin a quels combats sanguinus denter els ed encurir justia avon dretg e buca cul pugn.

Nos babuns ein vegni ensemen a Trun en in

mument, nua ch' igl uorden vegl era sin ballontscha. Las duas autoritads supremas, papa ed imperatur, che havevan duront il temps miez diregiu e protegiu ils pievels europeics, stevan buca pli en cumpleina terlischur e pussonza. Igl imperi haveva giu siu temps terribel senza cau, el qual mintgin haveva encuretg siu interess cun la forza. En quei temps eran ducas e comts ed auters, avon survients digl imperatur, vegni garmadis ed encurevan d'extender lur pussonza senza risguard sils dretgs dil vischin e per grond donn dil pievel. En quei temps havevan era en nossa tiara differents signurs acquistau pussonza e caschunau combats sanguinus. Ed era suenter il stgir interreguum restava la pussonza imperiala spossada encunter la garmaschia e prepotenza de pussents vasalls, ed il «sogn imperi tudestg-roman» dil temps-miez sesparteva adina pli en fracziuns ed ei deva per parts pli fleivlas mo duas lètgas: sesuttametter ad in signur pussent avunda de proteger ne seunir, tenor il proverb: uniu dat forza. Per tal intent eran gia 1395 plirs segneradis e cumins sursilvans entrai en ina uniu e per tal intent ein quels medems era vegni 1424 a Trun ensemen cun gl entir pievel sursilvan.

Gl' exempel dils confederai svizzers, che havevan en quei temps gia fundau lur ligia e defendiu quella en battaglias gloriusas encunter il pussent vischin dell' Austria, ei cert era staus de gronda influenza per nossa ligia a Trun. Gia avon era la Cadi, la claustra ed il pievel, entrada en uniu

cun ils confederai aschia, ch' in vegl chronist dat en ils confins della confederaziun sur la punn Zingnau vi.

Il disuorden egl imperi e las turbaladas relaziuns politics e socialas en quei temps havevan pli profunda ragisch en las relaziuns trestas, en las qualas la baselgia sesanflava. Ductrinas perversas e combats de partidas e naziuns havevan en quella caschunau trests disuordens e sminuiu era l' auctoritat suprema dil papa. Entras ils tschentanners dil temps-miez haveva il papa benediu la cruna imperiala e dau a quella ina splendor sontga. Il papa haveva susteniu l' auctoritat legitima, aber era fatg frunt a potentats, che fuvan memia garmadis e fagieven in diever malgiest de lur pussonza. Il papa era bab de pign e grond e tut haveva dad el in ferm sustegn, el era il defensur de dretg e giusta. Ils pievels orientals, destacai dal papa ein prest daventai sclavs ded in despotismus tirannic. Umens ils pli competents en fatgs historics renconuschan e ston renconuscher, ch' ils pievels occidentals han ded engraziar lur libertad oravontut al papa. Nus citein cheu mo il plaid de Joannes Müller, in protestant de gest giudeci era enviars il catolic: «Ils barbaras, nos perdavonts, han stoviu vegnir educai. Dieus ha dau ad els in curatur; tal era il papa. Tgei fussen nus senz' il papa? Quei, ch' ils Tercs ein daventai, ils quals ein restai en lur barbaria.» Ils liungs e grevs combats de papa Gregori VIII ed Innocenz III, sco era de Bonifaz VIII

encunter garmadis potentats, che levan supprimer la libertad della baselgia; quels combats ein era stai combats per la libertad dils pievels. Pér lu, cura che l' auctoritad papala era buca generalmein renconuschida, ha il despotismus oriental pudiu sepatronir era da nos pievels e sesvilupar entochen tier in Hegel, che declara il stat sulet per la fontauna de dretg, giustia e morala. Gl' entir temps miez haveva renconuschiu duas pussonzas. omisduas libras ed independentas, veramein supremas sin lur terren, la baselgia ed il stat. Nunditgond tuttas declamaziuns encunter usurpaziuns de papas, sa ei buca vegnir mussau si, ch' in papa havess ina gada pretendiu, che retg ni imperatur stuess esser ad el subdits en fatgs civils, mo en caussa de consciencia ha il papa pretendiu siu dretg divin e defendiu sia suprema auctoritad ed ei gest cheutras staus defensur della libertad della consciencia meglier ch' il liberalismus, che segloriescha sco tal, daferton che sias ovras dattan savens perdetga dil cuntrari.

L' auctoritad dil papa, la petga digl uorden social el temps-miez era denton el mument historic digl engirament a Trun gia smasada entras combats liungs e grevs, darivonts dall' ambiziun de regenters, partidas e naziuns ed era faulsas ductrinas. Il terren, sin il qual igl uorden social era fundaus, pareva de tschessar; quei tiaratriembel spiritual pon era nos babuns haver sentiu en nos cuolms. De tuttas sorts glied mavan tras nossas vals, sur nos pas e da-

maneivel da nus era vegniu teniu cussegl general della baselgia, a Constanz 1414—1418. Oravontut haveva leu igl um principal della ligia, igl avat Pieder de Putnengia, saviu tucrar il puls dil temps. El era gia l'entschatta staus serendus tier quel ensemen cun igl uestg Hartmann II de Cuera. La baselgia ha en quels temps giu de far atras combats aschi grevs, ch'ella havess stoviu suttacumber en quels, sch'ella fuss buca stada ina divina instituziun.

Cura ch' il cussegl general ei seradunau a Constanz fagevan dus cunterpapas pretensiun sin la tiara papala encunter il ver papa Gregori XII, che haveva sia residenza a Ruma. Ei era Pieder de Luna, ch' era vegnius elegius dals cardinals franzos e vegneva protegius dal retg de sia tiara e haveva priu per num Benedetg XIII. El haveva sia residenza ad Avignon en la Frontscha meridionala, nua ch' il papa haveva residiau duront circa 70 onns, 1305—1377. Las raschuns, pervia dellas qualas il papa Clemens V era secasaus ad Avignon eran differentas. Per ina era el in franzos de naschientscha ed era bein enconuschents cun il retg de quella naziun Philipp, numnaus «il bi», schegie buc adina bien amitg cun quel. In' outra raschun pudeva aber esser stada per Clemens pli ferma: a Ruma era il papa strusch pli segirs. Gia dapi plirs onns havevan ils papas buca pli saviu habitar per propi a Ruma pervia dils combats continuai dils imperaturs tudestgs encunter il papa. Il grond e sogn papa

Gregor VII haveva stoviu entscheiver il combat pervia dell' investitura encunter igl imperatur Heinric IV. Per tener sut lur influenza ils uestgs ed avats, ch' eran da quei temps en Tiaratudestga per ordinarari era prencis seculars, eran ils imperaturs separtroni dal dretg de sez eleger quels prelats ed els miravan tier talas fatschentas buca ton sin il profit dellas olmas e della baselgia, sco sin lur agens interess, preferend lur parents e fidai amitgs sco era tals, che purschevan grondas summas per vegnir elegi. Quei abus era da grondissim donn per la baselgia. Papa Gregori ha igl εμπrem empruau de secunvegnir alla buna cun igl imperatur entras in concordat, mo adumbatten. Sin quei ha el 1075 decretau: Tgi che surpren in uestgiu, ina abbazia, ne in' altra piazza ecclesiastica ord mauns dad in laic, l' installaziun de quel dei esser nunvaleivla ed el dei esser egl interdict ensemen cun siu collatur. El medem temps ha el scommunicau 5 cussegliers de Heinric pervia de simonia, havend quels un-schiu per survegnir plazzas ecclesiasticas. Sin quei era suondau in liung combat denter il papa ed igl imperatur, enten il qual quel era jus aschi lunsch de sfurzar ses uestgs de metter giu il papa e ded eleger in cunterpapa e pli tard de prender en il marcau de Ruma. Gregori ha stoviu fugir ne ei plitost vegnius liberaus tras il duca Robert ed ei morts cun ils plaids: «Jeu hai tenuu ault la giustia e sun staus si encunter la malgiustia, perquei mierel jeu bandischaus.» Era ils successurs de Gregori VII

han stoviu menar vinavon quei combat, ch' ei pér 1122 vegnius tier ina fin tras in concordat denter il papa Callist II ed igl imperatur Heinric II a Worms, sco Gregori haveva vuliu dall'entschatta.

Quei combat digl imperatur encunter il papa ha giu trestas consequenzas, per ina pervia dil schliet exempel da surengiu e per l' autra perquei che quei combat haveva era creau ell' Italia ed el marcau de Ruma sez ina ferma partida sustenida dagl imperatur encunter il papa, che vegneva numnada ils ghibellins, e che ha differentas gadas vuliu cun la forza sepatronir della sedia papala ed ha combattiu ils fideivels amitgs della baselgia, numnai ils guelfs. Ferm ha pli tard Frideric Barbarossa uregiau encunter Alexander III, elegius 1159 sco papa encunter sia veglia, ed ei en quei combat tschun ga serendius a Ruma cun forza armada encunter il papa, il qual ha repetidamein stoviu fugir. Barbarossa ei sepatronius dil stat papal e ha pér suenter ina greva terrada porschiu maun tier la paisch, la quala il papa haveva gia pliras gadas offeriu en ton, sco ei era buca da donn per la baselgia. Barbarossa pretendeva garmadiamein, la baselgia de Ruma audi ad el, il papa stueva aber mantener sia libertad ed astgava buca daventar survient digl imperatur. Il fegl imperial Heinric VI haveva artau ils principis dil bab ed era per il papa prigus, perquei ch' el havev' era ell' Italia acquistau gronda pussonza. La Providentscha divina haveva dau alla baselgia en quei temps il grond papa

Innocenz III, il qual era en scadin risguard carschius per las fatschentas difficultusas de siu ault uffeci ed ha acquistau generala stema.

Il pli nausch inimitg dil papa ei aber il mal-engrazieivel fegl adoptiv d' Innocenz III, igl imperatur Frideric II daventaus, il qual ha regiu 1212—1250, quel ha battiu buca mo per ambiziu ed interess encunter il papa, mobein era perquei ch' el era infectaus da faulsas ductrinas nuncristianas e saveva far cun ils Tercs sco cun ils cristians, sco ei cunvegneva mintgamai. Böhmer numna sia veta «ina veta pleina de menzegas». Suentar ch' el aveva zaschunau gronds donns alla baselgia, eis el vegnius mess giu sco imperatur tras il cussegl general a Lyon 1245 sut papa Innocenz IV per raschun, ch' el hagi savens rut igl engirament, maltractau e mess en prischunia prelat, violau sias obligaziuns sco vasall dil papa en Sicilia e seigi en suspect de falsa ductrina. Sin quei ha ei dau zun sanguinusas battaglias ell' Italia ed en Tiaratudestg, nua ch' igl ei vegniu tschentaus si in cunter retg encunter il fegl de Frideric. Il principi tenor il qual il papa ed il cussegl general savevan decretar la cruna imperiala per piarsa era reconuschius generalmein el temps-miez ed era vegnius formulaus da Innocenz III cun ils plaid: «Ils prencis tudestgs han senza dubi il dretg ded eleger lur retg libramein e senza esser dependents dal papa, aber al papa auda il dretg de decider sur la persuna dil futur imperatur e de snegar agl elegiu la cruna imperiala,

sche quel ei buca adattaus sco protectur della baselgia.» La cruna imperiala haveva in papa tschentau sin tgau agl empren imperatur, cura che Leo III haveva de Nadal 800 encoronau Carli il grond. Ils combats encunter il papa ein suenter Frideric II buca vegni menai pli ton dals imperaturs sezs sco dallas partidas, che quels havevan tratg si e fatg pussentas ell' Italia ed a Ruma, las qualas han battiu encunter ils papas e fugentau quels repetidamein da Ruma.

La consequenza de quels liungs combats dils imperaturs tudestgs encunter ils papas ein stadas perniciosas era per igl imperi sez, l' unitad de quel ei ida a piarder e la pussonza roiala ed imperiala ei sepiarsa. El medem temps era la Frontscha carschida en forza e pussonza. Quella tiara haveva giu la ventira de haver in sogn sil tron Ludovic IX 1226—1270. Quel ha denton giu in pauc sogn frar Carli d' Anjou, al qual il papa haveva surdau igl imperi de Napel, mo ha lu sco tal caschunau bia disturbis encunter la baselgia. Ed era il beadi dil sogn retg, il Philipp il bi, haveva persequitau sin veta e mort il papa Bonifaz VIII. E tuttina han ils papas preferiu de serender ad Avignon per buca stuer star a Ruma ed ell' Italia sut ils continuai disturbis de partidas uregiontas. Ins numna il temps, ch' ils papas han giu lur residenza ad Avignon «la sclaveria babylonica», bein per raschun, che quel ha era cuzzau 70 onns, sco la sclaveria dils Gadius a Babylon, denton ves' ins ord ils factums

allegai, che papa Innocenz IV ha giu gronds motifs d' untgir da Ruma.

Aber era ad Avignon ha el buca anflau la desiderada libertad. Avignon era ina pintga enclava el regenavel franzos ed il retg ha sforzau il papa tier differents acts, che quel ha mo nuidis exequiu. Denton ha la Providentscha protegiu il papa era en quei exil, ch' el ha buca falliu encunter la cardientscha. Las autras naziuns havevan aber buca pli la dretga fidonza sin il papa sut l' influenza franzosa ed igl ei stau ina ventira, che il papa Gregori XI ei 1377 finalmein sedecidius de turnar anavos a Ruma, nunditgond las protestas dils cardinals franzos e dil retg Carli V. Ils franzos han lu aber elegiu in «papa» ad Avignon, havend il successur de Gregori XI, Urban VI refusau de turnar ad Avignon; lez ha priu il num Clemens VII, era aber buca papa legitim. Denton era suenter la mort de quel ei aunc vegniu elegiu novs cunterpapas dalla partida franzosa ed il trest schisma cuzzava vinvon, la baselgia era spartida per grond donn dellas olmas. Igl onn 1409 ein lu in diember cardinals seredunai a Pisa ed han decretau, che omisdus papas seigien mess giu ed elegiu in niev, che senumava Alexander V. Denton eran quels dus acts nunvaleivels omisdus e la confusiun era daventada mo pli gronda.

Aschia era ei vegniu, ch'ei deva dal temps dil cussegl general de Constanz 3 «papas». Il ver origin de quei ei stada la garmadia ambiziun de po-

tentats, che levan buca vertir ina baselgia libra ed independenta sper els. Per far ina fin a quella tresta situaziun della baselgia ha il papa Gregori VII resignau, e Martin V, ch' era vegnius elegius a Constanz, ei vegnius renconuschius generalmein. In temps fuva era igl uestg de Cuera Hartmann II cun il capetelatedral staus dalla vart dil fauls papa Benedetg XIII ded Avignon, pér 1407 ha il capetel renconuschiu il papa legitim Gregori XII, suenter che igl uestg haveva fatg quei gia ordavon. Igl ei clar, che tuts quels combats e quellas confusiuns havevan era giu lur consequenzas per nossa tiara, ils signurs en quella stuevan respectar pli negin derschader superiur ed il pievel anflava buca pli protecziun de siu dretg, perquei senteva el il grond basegns de seunir e setener ensemen, ton pli che era il proxim vischin, l' Austria, encureva, sco ils auters potentats tudestgs, ded extender il regiment dell' atgna familia, tochen che la gloriosa battaglia silla Tgalavaina de 1499 ha dau ina viulta en favur della libertad ed independenza de nossa tiara.

Ils combats menzionai en stat e baselgia fussen denton mai daventai aschi vehements, sch' els fussen buca vegni nutri entras faulsas teorias e duc-trinas. Igl ei ina verdad documentada entras l' historia dil mund, che ord las faulsas duc-trinas neschon ils combats e nus capessen era buca ils combats allegai senza dar in' egliada sin quellas. Els temps descrets eran ils pievels bein aunc catolics, denton eran las duc-trinas, che han pli tard caschu-

nau la gronda revoluziun ecclesiastica, numnada reformaziun, gia el 14avel e 15avel tschentaner sustenidas da biars, aschia che Luther ha produciu nuot dil tut niev. Ils pievels cristians cun lur cardientscha affonila eran vegni en contact cun la cultura mohamedana entras las cruschadas e buca il meins en Spagna, per gronda part conquistada dals Arabs. Principalmein in filosof arab, numnaus Avoerhoes haveva scumbigliau buca mal plirs mussaders cristians e caschunau grevs embrugls sin l' universitad de Paris, ch' era da quei temps la scola aulta principala. Il grond doctur della baselgia s. Tumaisch d' Aquin ha lu bein refutau quellas faulsas ductrinas entras sias grondiusas ovras scientificas, denton ei il snegar las verdads adina bia pli lev, che mussar si e defender quellas, tuttavia cura ch' ei setracta da verdads, che damondan sco tutta verdad cristiana humiliaziun e snegaziun de sesez. Biars tenevan pli ault las ductrinas novas paganilas, per quei che quellas corrispundevan meglier a lur inclinaziuns.

Talas faulsas ductrinas havevan era infectau ils persecitaders della baselgia, en special Frideric II, in um che s' occupava cun dal tut ed encureva d' apertut quei, che corrispundeva a siu character lischau. En quei temps han ins era puspei priu neunavon ils vegls renomai aucturs pagauns e studiau quels cun tutta premura, admirond igl εμπrem lur biala fuorma, seschond pli tard aber era influenzar da lur pertratg sin tala moda, che biars seturpigiavan bein

della sempladad cristiana. In freid suffel neu dals temps pagauns ha en quei temps fatg pirir bia bias las flurs de cardientscha e vertit cristiana, igl emprem denter ils scolai e pli tard era denter il pievel cumin. Ils retgs ed imperaturs havevan cheu empriu cun plascher, ch' il regent seigi absolut independents, ils subdits da lur vart havevan era udiu, che tutta auctoritad seigi mo humana, darivi mo dal pievel e hagi sia ragisch en quel. Buca mo las ductrinas de Luther, perfin quellas d' in Rousseau e d' in Hegel han giu enqual defensur gia els temps dil schinumnu humanismus, che leva tut mo human e pauc ne nuot divin ne en Christus ne en la baselgia ed en la societad humana.

E quei spért d' opposiziun haveva era schendrau in diember sectas, las qualas ein denton las biaras stadas de buca ton gronda impurtonza priu ora ils Catharans ella Frontscha meridionala, ils Valdens ell' Italia e pli tard ils Hussits della Boemia. Quels heretics eran, schegie differentes en lur ductrinas, unanims sco tuts auters heretics, el combat encunter l' auctoritad ecclesiastica e combattevan quella cun expressiuns ual aschi pauc pulitas sco pli tard ils schinumnai reformaturs. Igl avat Pieder de Putnengia haveva sil cussegl de Constanz giu caschun d' emprender d' enconuscher quellas ductrinas bein e sco s' auda, essend Huss vegnius sentenziaus leu. Ed essend ch' ils Hussits en Boemia ed ils Valdens ell' Italia aulta havevan incunlauter commers era sur nos cuolms vi e neu eis ei pro-

babel, che lur ideas eran buca nunenconuschentas en nosa tiara.

Nos babuns ein pia vegni ensemen a Trun en in temps turbelau, nua ch' il vegl pareva de dar ensemen, e nus capin ch' els han vuliu s' alliar e segidar per star sidretg e sedefender. Che nos pardavonts havevan era en quei temps turbelau manteniu cun il spért de libertad era il spért catolic vesein nus ord il factum, ch' igl um della casa de Diu stat alla testa della ligia e Pieder de Putnengia ei staus igl um, che ha mess ensemen leu signurs e purs, il principal promotur della ligia. E sper igl ischi, sut il qual nos vegls eran seredunai per fundar lur ligia, han els baghiau bein prest in sanctuari, la baselgia de s. Onna. S. Onna era en quei tschentaner tut specialmein venerada, 1378 haveva il papa approbau quella devoziun e differentas classas dil pievel semettevan sut sia protecziun, denter auters era ils miners. El 15 avel tschentaner era la veneraziun de s. Onna era tier nus en fluriziun, la hodierna baselgia ei consecrada 1716. In document de consecraziun pli vegl datescha da 1500. Forsa era la baselgia de s. Onna vegnida baghiada prest suenter igl engirament sut igl ischi. Ils vegls confederai han era giu construiu sanctuaris els loghens historics de lur gloriusas victorias e de specials evenements e cheutras mussau lur pietad, engraziund a Diu per lur success e semettend sut sia protecziun per igl avegnir.

Igl ischi vegl ei buca pli, mo la cuscha vegn

aunc conservada sco custeivla reliquia patriotica. Era la veglia Ligia grischa exista buca pli en sia fuorma originala. In niev ischi verdegia e flurescha el plaz dil vegl ed era la libertad ha tratg en niev vestgiu. Sper igl ischi stat aber aunc adina la baselgia de s. Onna, fideivla compogna digl ischi, implorond sur quel la divina protecziun e benedicziun.

E mintg' onn il di de s. Onna, ils 26 de fenadur, vegnan aunc oz las 7 pleivs de Sutsassiala en il sanctuari historic cun processiun per ensemen cun ils parochiants de Trun, implorar, urond e cantond, sur tiara e pievel della Ligia grischa la divina benedicziun. Ils vegls confederai entscheivan lur brevs de ligia cul pertratg, che tuttas caussas terstras seigien vanas e variablas, ch' els tschentien perquei lur caussa sin Diu, il perpeten e nunvariabel. Quei ch' ei baghiau sin Diu ha in fundament solid e stabel. Giud il pign clutger de s. Onna resuna il di della pompusa fiasta centenara in vegl zennet, il qual ha tucchau forsa aunc en igl emprems tschentaner della ligia. Possi el anflar vinavon suatientscha el cor dil pievel della Ligia grischa, cura ch' el cloma d' alzar il maun e cor tier Diu, lu vegn era igl ischi, simbol de libertad e giustia, prosperar vinavon tras futurs tschentaners, sco els quarter tschentaners passai.

Remarca. Nus havein scret Putnengia, en Tujetsch vegn il num pronunziaus aschia. Il num vegn da pun, l' arma ha era ina pun denter duas tuors ed aunc oz meina ina pun vi «casti». Nus havein era scret «Tgalavaina» tenor la pronunzia de Mustair.